

Prof. dr hab. Eugeniusz Kwiatkowski

Uniwersytet Łódzki

Recenzja pracy doktorskiej mgra Rafała Pitery

pt. „Oddziaływanie specjalnych stref ekonomicznych na rozwój

społeczno-ekonomiczny województwa podkarpackiego”

**przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. dra hab. Jerzego Kitowskiego i
promotora pomocniczego dr inż. Pauliny Filip**

Niniejsza recenzja została sporządzona zgodnie z wymogami Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2014 r. poz. 1852, z 2015 r. poz. 249) oraz Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora.

W artykule 13.1 w/w Ustawy stwierdza się, że „Rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego.... oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej... oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej...”.

W celu dokonania oceny pracy doktorskiej z punktu widzenia przedstawionych w Ustawie kryteriów, warto rozpatrzyć ją od strony ustalonego tematu rozprawy, celów pracy, jej pytań badawczych i sformułowanych hipotez, zastosowanej metodologii badawczej i uzyskanych wyników badania.

1. Temat rozprawy i uzasadnienie jego wyboru

Praca doktorska mgra Rafała Pitery podejmuje temat dotyczący funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych w Polsce na przykładzie dwóch stref funkcjonujących w woj. podkarpackim, tj. SSE Euro-Park Mielec i SSE Euro-Park Wisłosan Tarnobrzeg. W szczególności w centrum analiz znajduje się problem, jak funkcjonowanie tych stref oddziałuje na rozwój ekonomiczno-społeczny województwa podkarpackiego. Rozprawa ma charakter

empiryczno-teoretyczny. Zawiera obszerne analizy empiryczne dotyczące ekonomicznych i społecznych efektów funkcjonowania obu w/w specjalnych stref ekonomicznych, w szczególności analizy korzyści i kosztów związanych z ich funkcjonowaniem, analizy efektywności finansowej spółek zarządzających strefami oraz wybranych przedsiębiorstw działających w strefach, a także rozważania o charakterze teoretycznym oparte na dotychczasowym dorobku naukowym w zakresie rozumienia istoty i funkcji specjalnych stref ekonomicznych oraz metod i sposobów oceny efektywności ich funkcjonowania.

Wybór tematu rozprawy doktorskiej jest wielostronnie uzasadniony. Po pierwsze, podjęto w pracy temat, który dobrze wpisuje się w toczoną od dawna w ekonomii debatę na temat roli rynku i roli państwa w kształtowaniu rozwoju gospodarczego, zwłaszcza obszarów mniej rozwiniętych. Podjęty w pracy doktorskiej problem dotyczący roli specjalnych stref ekonomicznych w rozwoju społeczno-gospodarczym jest istotną i interesującą konkretyzacją poglądu, że interwencja państwa może w pewnych warunkach przyspieszyć rozwój obszarów słabiej rozwiniętych. Po drugie, podjęty temat jest ważny z punktu widzenia zrozumienia zakresu i zasad pomocy publicznej, które zostały przyjęte przez kraje członkowskie Unii Europejskiej. Wskazano bowiem w pracy na różne dopuszczalne możliwości udzielania pomocy publicznej, a także na występujące tutaj ograniczenia. Po trzecie, podjęto temat o dużym znaczeniu praktycznym dla województwa podkarpackiego. Pokazując szczegółowe mechanizmy i kanały oddziaływania stref ekonomicznych na rozwój społeczno-gospodarczy, wskazano na możliwości i również ograniczenia wpływu polityki państwa na przyspieszenie rozwoju województwa podkarpackiego.

Należy podkreślić, że ustalony temat rozprawy ma ważne znaczenie poznawcze i praktyczne, zwłaszcza w zakresie oddziaływania specjalnych stref ekonomicznych na rozwój społeczno-gospodarczy.

2. Cele rozprawy i hipotezy badawcze

W rozprawie sformułowano cel główny i sześć celów pomocniczych oraz hipotezę główną i trzy hipotezy pomocnicze.

Cel główny pracy został sformułowany w pracy (s. 10) w sposób następujący: dokonanie kompleksowej oceny wpływu działalności specjalnych stref ekonomicznych na rozwój społeczno-ekonomiczny województwa podkarpackiego. Należy stwierdzić, że cel główny rozprawy został sformułowany przejrzysto i w sposób prawidłowy w kontekście istniejącego

stanu wiedzy w tym zakresie. Lektura rozprawy pozwala stwierdzić, że cel główny został w niej podjęty, zaś uzyskane rezultaty badawcze pozwalają poszerzyć wiedzę o konkretnych kanałach i mechanizmach wpływu dwóch specjalnych stref ekonomicznych na rozwój społeczno-gospodarczy województwa podkarpackiego, a także wiedzę o konkretnych efektach tego oddziaływania.

Obok celu głównego sformułowano w pracy cele pomocnicze. Dotyczą one: oceny efektywności ekonomicznej przedsiębiorstw działających w strefach województwa podkarpackiego, określenia korzyści i kosztów związanych z utworzeniem strefy, oceny wpływu kryzysu gospodarczego na wyniki finansowe przedsiębiorstw strefowych, oceny wpływu badanych stref ekonomicznych na bezpośrednie inwestycje zagraniczne, innowacje oraz regionalny i lokalne rynki pracy. Należy stwierdzić, że wyszczególnione cele pomocnicze są ważne w kontekście realizacji celu głównego i zostały sformułowane klarownie i umiejętnie, z dużym znawstwem dotychczasowego stanu wiedzy w badanym obszarze. Trzeba również podkreślić, że lektura rozprawy dowodzi, iż zostały one skrupulatnie podjęte, zaś uzyskane rezultaty badawcze są ważne dla poszerzenia wiedzy o związkach specjalnych stref ekonomicznych z różnymi wielkościami ekonomicznymi ważnymi dla rozwoju społeczno-gospodarczego badanego regionu.

W rozprawie sformułowano hipotezy przed podjęciem badań empirycznych. Jest to godne podkreślenia, gdyż przyjęcie hipotez podnosi klarowność i jakość badań empirycznych, ukierunkowując zarazem te badania. Podkreślono w nich, że specjalne strefy ekonomiczne korzystnie wpływają na rozwój społeczno-gospodarczy (H główna), że SSE są głównym podmiotem tworzącym nowe miejsca pracy na obszarze ich działania (H 1), że SSE zwiększają dochody budżetowe JST (H2), że efektywność finansowa stref zależy od sytuacji ekonomiczno-finansowej przedsiębiorstw działających w strefie (H3). Trzeba podkreślić dużą wartość poznawczą i praktyczną sformułowanych hipotez oraz fakt, że wszystkie hipotezy zostały poddane weryfikacji w oparciu o szczegółowe dane statystyczne. Należy zgodzić się z wnioskiem sformułowanym w pracy, że dane statystyczne potwierdziły założone hipotezy, aczkolwiek w odniesieniu do hipotezy H 1 taki rygorystyczny wniosek wydaje się zbyt mocny, gdyż wskazano w rozprawie miasta i powiaty (na str. 135 i 136), w których podstrefy nie były głównym podmiotem tworzącym miejsca pracy.

Podsumowując należy podkreślić, że przyjęte w pracy doktorskiej cele i hipotezy badawcze zostały sformułowane w oparciu o dobrą znajomość literatury teoretycznej i empirycznej oraz

orientację w zakresie występujących luk badawczych w przedmiocie analizy. Wszystkie cele i hipotezy zostały skrupulatnie poddane weryfikacji empirycznej, zaś rezultaty badań odnotowano w toku rozważań oraz w Zakończeniu.

3. Ocena metodologii badawczej

Punktem wyjściowym przyjętej metodologii badawczej w rozprawie są rozważania pojęciowe i teoretyczne dotyczące regionu i polityki regionalnej oraz potraktowania specjalnych stref ekonomicznych jako formy pomocy publicznej w regionach opóźnionych w rozwoju. W oparciu o liczne opracowania w literaturze polskiej i nieliczne w literaturze zagranicznej, a także przepisy prawne krajowe i unijne, uzasadniono celowość powołania specjalnych stref ekonomicznych w województwie podkarpackim. Kolejnym ważnym elementem przyjętej metodologii był obszerny przegląd literatury polskiej na temat badań specjalnych stref ekonomicznych, który pozwolił nie tylko określić stan wiedzy empirycznej w zakresie badanego tematu, ale również wskazać na luki i problemy nierozpoznane występujące w tych badaniach. Stało się to podstawą do sformułowania celów i hipotez, które znalazły weryfikację w rozprawie. Podstawą weryfikacji stały się szczegółowe dane statystyczne z lat 2006-2019 o polskich specjalnych strefach ekonomicznych, a w szczególności o strefach działających w województwie podkarpackim, pochodzące z GUS, NIK, Ministerstwa Gospodarki i Ministerstwa Rozwoju, a także z Urzędu Ochrony Konsumentów, a także dane pochodzące z badań własnych próby 50 przedsiębiorstw działających w strefach Mielca i Tarnobrzegu. Dane te stały się podstawą analiz szeregu problemów z zakresu wpływu specjalnych stref ekonomicznych na rozwój społeczno-gospodarczy województwa podkarpackiego. W analizach tych wykorzystano szereg zaawansowanych metod i technik badawczych. W analizach wykorzystano model enklaw Petera Warra wraz z jego modyfikacją oraz kilka metod stosowanych do oceny efektywności finansowej przedsiębiorstw, przede wszystkim metody dyskryminacyjne i metody logitowe do oceny zagrożenia upadłością przedsiębiorstwa oraz bankowe metody scoringowe oceniające zdolność kredytową przedsiębiorstw. Przy prezentacji wyników wykorzystano metody tabelaryczne i graficzne.

Należy stwierdzić, że przyjęta metodologia badawcza jest mocną stroną pracy doktorskiej. Trzeba w szczególności podkreślić szerokie osadzenie problemu specjalnych stref ekonomicznych w debatach o roli rynku i państwa w gospodarce oraz roli pomocy publicznej, przeprowadzenie własnych badań o specjalnych strefach ekonomicznych w nawiązaniu do innych badań w literaturze polskiej, wykorzystanie bogatej bazy danych statystycznych, a także

zastosowanie zaawansowanych metod badawczych, dobrze dopasowanych do celów i hipotez. Autor wykazał w pracy, że dobrze poznał zaawansowane metody badawcze stosowane w ekonomicznych analizach naukowych oraz potrafi te metody z powodzeniem zastosować.

4. Struktura i treść pracy oraz uzyskane wyniki

Praca doktorska mgra Rafała Pitery, licząca 314 stron, składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisów tabel i rysunków oraz ośmiu załączników. Układ rozdziałów jest poprawny, podkreślający sekwencję rozważań od zagadnień pojęciowo-teoretycznych do rozważań empirycznych, przy czym te ostatnie poprzedzono szerokimi prezentacjami metod badawczych wykorzystanych w empirycznych analizach.

Wstęp zawiera wszystkie niezbędne elementy. Określa przedmiot i zakres rozważań pracy, przedstawia cel główny i cele pomocnicze, a także wysunięte hipotezy, prezentuje syntetycznie dane statystyczne i ich źródła wykorzystane w pracy oraz zastosowane metody badawcze oraz zawiera skrótową charakterystykę poszczególnych rozdziałów.

Rozdział 1 ma charakter wprowadzający do podjętego tematu w pracy. Interesującą i godną podkreślenia cechą tego rozdziału jest to, że pokazuje on specjalne strefy ekonomiczne w Polsce i województwie podkarpackim, a więc główny temat pracy, w kontekście szerszych rozważań nad determinantami rozwoju regionów i rolą rynku i państwa w tym procesie, a także w kontekście debaty o zasadach i ograniczeniach pomocy publicznej państwa.

Rozdział 2 ma ważne znaczenie dla rozpoznania przyjętej w pracy metodologii badawczej. Pokazano w nim zastosowane w pracy metody badań empirycznych. Rozdział ten dowodzi, że autor pracy orientuje się w pełni, jaki jest stan badań nad tematem w dotychczasowej literaturze polskiej, dostrzega występujące w badaniach luki i umiejętnie wykorzystuje niektóre rozwinięte w literaturze metody badawcze dla oceny funkcjonowania stref ekonomicznych w woj. podkarpackim. Przyjęta w badaniu własnym metodologia badawcza zasługuje na wysoką ocenę.

Rozdział 3 jest pierwszym typowo empirycznym rozdziałem, w którym w oparciu o szeroką bazę danych statystycznych pokazano szacunki różnych korzyści płynących z funkcjonowania dwóch specjalnych stref ekonomicznych w woj. podkarpackim. W szacunkach uwzględniono nie tylko korzyści bezpośrednie, dotyczące m.in. liczby powstających miejsc pracy i nakładów inwestycyjnych, ale także korzyści pośrednie, m.in. wpływy do budżetu państwa i budżetów JST z podatków oraz rozwój gospodarczy podmiotów z otoczenia firm strefowych. Godne

podkreślenia jest to, że w analizach korzyści z funkcjonowania SSE nie pominięto efektów mnożnikowych, ważnej idei zakorzenionej w badaniach ekonomicznych od czasów Keynesa.

W rozdziale 4 skoncentrowano uwagę na analizie i szacunkach kosztów związanych z powstaniem i działalnością SSE w woj. podkarpackim. Oszacowano koszty pomocy publicznej skierowanej do przedsiębiorstw strefowych i poza strefą, wartość nakładów inwestycyjnych na infrastrukturę na terenie stref, koszty spółek zarządzających strefami, a także utracone korzyści z tytułu zwolnień podatkowych. W rozdziale zwrócono też uwagę na zjawiska jałowego biegu, substytucji i wypierania, które osłabiają efekty działania stref.

Rozdział 5 poświęcono ocenie efektywności ekonomicznej 50 przedsiębiorstw działających w strefach Mielca i Tarnobrzegu. W ocenie wykorzystano znane z literatury metody analiz dyskryminacyjnych, logitowych i metody oceny ryzyka kredytowego. Z badania wyprowadzono wniosek, iż kondycja finansowa przedsiębiorstw strefowych jest dobra i to wpływa pozytywnie na rozwój całej strefy.

W rozdziale 6 przeprowadzono syntetyczną ocenę wpływu SSE na rozwój woj. podkarpackiego, koncentrując uwagę na bilansie korzyści i kosztów funkcjonowania stref. Na podstawie analiz stwierdzono, że strefy korzystnie wpływają na rozwój woj. podkarpackiego.

Z innych wyników badań przeprowadzonych w pracy, warto odnotować, że SSE tylko częściowo spełniły zadanie w zakresie przyciągania bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Również w zakresie stymulowania innowacyjności przez SSE wyniki badań wskazują na umiarkowane efekty, za wyjątkiem branży lotniczej w Mielcu i branży automotive w Tarnobrzegu, gdzie kreowanie innowacyjności było widoczne. Natomiast stwierdzono pozytywny wpływ stref na lokalny i regionalny rynek pracy.

W Zakończeniu zestawiono syntetycznie najważniejsze wnioski wynikające z badań SSE w woj. podkarpackim. Potwierdzono hipotezę główną, że strefy wpłynęły pozytywnie na rozwój ekonomiczny i społeczny woj. podkarpackiego.

W końcowej części pracy zamieszczono bibliografię, którą można ocenić jako bardzo bogatą i dobrze dobraną. Zawiera ona bowiem aż 192 pozycje książkowe i artykułowe, w tym również z literatury zagranicznej, 35 aktów prawnych oraz 82 strony internetowe.

Dane zamieszczone w załącznikach mogą być cennym źródłem informacji przydatnych w innych badaniach.

5. Uwagi dyskusyjne i redakcyjne, sugestie

Główny problem pracy doktorskiej dotyczy wpływu specjalnych stref ekonomicznych na rozwój społeczno-gospodarczy woj. podkarpackiego. Dla rozwiązania tego problemu w metodologii badawczej położono akcent na oddziaływanie stref na szereg wielkości ekonomicznych istotnych dla rozwoju społeczno-gospodarczego woj. podkarpackiego. Podkreślałem już wcześniej moją wysoką ocenę takiego podejścia. Takie podejście metodologiczne ma istotną zaletę, gdyż pozwala uchwycić zmiany konkretnych wielkości ekonomicznych wynikające z oddziaływania stref. Chciałbym jednak zauważyć, że w literaturze ekonomicznej poświęconej rozwojowi gospodarczemu można spotkać również inne podejście, polegające na określeniu zmian w poziomie i dynamice rozwoju gospodarczego badanego regionu (mierzonego syntetycznym wskaźnikiem rozwoju, np. PKB per capita) pod wpływem oddziaływania jakiegoś czynnika czy też zjawiska (w tym przypadku funkcjonowania stref ekonomicznych). To podejście można potraktować jako uzupełniające i wzbogające. Być może Autor pracy doktorskiej pokusi się w przyszłości o jego zastosowanie.

Praca doktorska jako całość została przygotowana bardzo starannie od strony redakcyjnej. Tym niemniej zauważyłem w niej kilka drobnych niedociągnięć, które dają się łatwo wyeliminować:

- na str. 28 mamy stwierdzenie, że „Pomoc publiczna jest zabroniona...”, które jest nie do utrzymania w kontekście rozważań pracy,

- na str. 52 podano pomyłkowo zbyt duży obszar strefy tarnobrzeskiej,

- na s. 69 w tab. 9 podano dane o dynamice inwestycji, ale nie zaznaczono, czy są to dane w cenach stałych czy też bieżących,

- s. 206, tab. 44: nie podano, w jakich jednostkach wyrażone są dane liczbowe, a ponadto, nie podano, czy wskaźniki dynamiki pokazują przyrosty w stosunku do roku poprzedniego czy też może wyjściowego,

- s. 218: Kwota bilansu korzyści i kosztów obu stref dla województwa podkarpackiego oraz wszystkich stref w Polsce w prognozie dla roku 2026 zamieszczona w tekście jest inna niż w tabeli,

- wkradły się też niedociągnięcia stylistyczne w kilku zdaniach ze stron: 9, 40, 122.

Powyższe uwagi nie podważają mojej wysokiej oceny całej pracy doktorskiej.

6. Ogólna ocena pracy doktorskiej

Dokonując generalnej oceny pracy doktorskiej mgra Rafała Pitery, chciałbym podkreślić jej wysoki poziom naukowy. Za taką oceną przemawia szereg argumentów, a mianowicie:

- podjęto w rozprawie temat związków specjalnych stref ekonomicznych i rozwoju społeczno-gospodarczego, który jest ważny i aktualny, zarówno z poznawczego, jak i praktycznego punktu widzenia (zwłaszcza dla polityki regionalnej i regionalnego rozwoju gospodarczego w Polsce),
- temat ten osadzono dogłębnie w teorii ekonomii, w szczególności w teorii rozwoju gospodarczego i teorii interwencjonizmu państwowego,
- wykorzystano bogatą i również najnowszą literaturę przedmiotu dla opracowania podstaw teoretycznych analizowanego problemu, w szczególności w odniesieniu do problemów rozwoju obszarów mniej rozwiniętych,
- dokonano obszernego i szczegółowego przeglądu badań empirycznych w literaturze polskiej w zakresie oceny efektywności funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych, w celu określenia istniejącego stanu wiedzy, a także luk badawczych odnośnie podjętego tematu,
- przyjęto poprawną metodologię badawczą w celu zrealizowania założonych celów i hipotez badawczych, przy czym wykorzystano umiejętnie i z dużym znanstwem różnorodne metody badawcze, w tym w szczególności zaawansowane metody ilościowe,
- przeprowadzono własne badania empiryczne dotyczące oceny wyników ekonomicznych przedsiębiorstw strefowych, uzyskując wyniki, które poszerzają dotychczasową wiedzę w tym obszarze i stanowią podstawę do rekomendacji w zakresie polityki pomocy publicznej.

7. Konkluzja końcowa

Biorąc pod uwagę przedstawione oceny i stwierdzenia, pragnę w konkluzji stwierdzić, że przedstawiona do recenzji praca doktorska mgra Rafała Pitery jest wartościową pracą, w której Autor, podejmując ważny i ciekawy temat badawczy, wykazał wysokie umiejętności analizy naukowej i z powodzeniem zrealizował swoje zamierzenie badawcze. Przedłożona rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, dotychczas niewystarczająco rozpoznanego. Mgr Rafał Pitera wykazał w pracy wysoki poziom wiedzy teoretycznej w dyscyplinie ekonomii i finansach i potwierdził umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Uważam, że praca doktorska Rafała Pitery zasługuje na szczególne wyróżnienie.

Podsumowując, uważam, że przedłożona rozprawa doktorska Rafała Pitery spełnia obowiązujące wymagania prawne stawiane rozprawom doktorskim i dlatego przedstawiam następujące wnioski:

- O dopuszczenie mgra Rafała Pitery do publicznej obrony przedłożonej rozprawy,
- Popieram wniosek o nadanie Rafałowi Piterze stopnia naukowego doktora w dyscyplinie ekonomia i finanse.

Łódź, 20.07. 2022 r.

